

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

מנהלת סמינר שפתחה סמינר מתחרה

תיק ממונות מס' 1883-עב

(מהד' יב אלול)

צד א': סמינר א'; ב', יו"ר העמותה המנהלת של הסמינר, ע"י ב"כ עו"ד גב' ר' הדר-ברבש
צד ב': גב' ג' ע"י ב"כ עו"ד הרב גולדברג

נושא הדיון

סמינר א' ויו"ר העמותה שלו, ב', תובעים את הגב' ג' שעבדה שם כמנהלת, שבשנה השניה לעבודתה הסתכסה עם ב', והחליטה להפסיק את עבודתה בסמינר א' ולפתוח סמינר חדש לקראת שנה"ל הבאה. הם טוענים שהסכסוך היה על רקע כספי, ושהיא הוציאה ש"ר על הסמינר ועל ב', והשפיעה על הורים לרשום את בנותיהן לסמינר החדש ולא לסמינר א'. כתוצאה נגרמו נזקים כבדים לסמינר א' וכן נזקים אישיים לב', והם תובעים אותם מהגב' ג'. הוא מוסיף שג' לא היתה לבדה בהוצאת הש"ר, ואתה היתה מורה נוספת וכן הגאב"ד מב"ב.

עוד טוען ב' שהוסכם עם ג' בתחילת עבודתה שתשהה בביה"ס 35 ש"ש אך תקבל שכר רק עבור 24 ש"ש (למרות שמשרד החינוך מאשר רק 2.5 ש"ש לניהול עבור כל כיתת לימודים בביה"ס). טוען ב' שבחדשים האחרונים לעבודתה החסירה הרבה בשעות אחה"צ וכתוצאה נגרם נזק חינוכי בביה"ס (למרות זאת היא קבלה משכורת כרגיל). עוד הוא טוען שאף פעם לא נסעה עם התלמידות לטיולים, וגם זה גרם נזק חינוכי (ג' משיבה שאין זה מתפקיד המנהלת).

גב' ג' טוענת טענה מיקדמית שאין לבית הדין לדון בזה מאחר שהתובעים פנו בענין לערכאות. התובעים משיבים שלפני שפנו לערכאות בקשו במכתב מגב' ג' לפנות לבי"ד, וגב' ג' לא השיבה על פניה זו (גב' ג' משיבה שלא היתה חייבת להתייחס למכתב כזה אלא רק להזמנה לדיון בבי"ד, וזה לא היה). מה גם שבביה"ד לעבודה הפנה השופט את הצדדים לבית דין זה, ושני הצדדים קבלו עליהם את דין התורה.

על טענות סמינר א' ויו"ר העמותה משיבה גב' ג' שאמנם החליטה לפתוח סמינר חדש עפ"י הוראת גאב"ד ב"ב משום שב' פעל בענינים רוחניים של התלמידות באופן עצמאי ולא כפי שהוסכם - לטענתה - בתחילת עבודתה שעל הענינים הרוחניים יחליטו עפ"י גדולי ישראל. ג' מכחישה שהוציאה ש"ר על הסמינר ועל ב', וגם מכחישה שדיברה עם הורי תלמידות להעביר את בנותיהן לסמינר החדש, אלא היתה זו יוזמה של כמה אמהות לפי הוראת רבנים. עוד היא

טוענת שעם פתיחת הסמינר החדש לא קרה נזק ממשי לסמינר א' אלא רק מניעת הרווח, שבגלל שלא היה רישום של תלמידות כפי שהסמינר צפה הוא לא קבל את התקציבים הממשלתיים, ומניעת רווח אינו אלא גרמא.

בתביעה נגדית טוענת גב' ג' שב' פיטר אותה במכתב פיטורין בסוף חודש מאי של אותה שנה, ומאז לא שילם לה משכורת גם לא עבור חודש אפריל, והיא תובעת את שכרה עבור כל אותה שנת לימודים. היא טוענת שעד ליום קבלת המכתב המשיכה בעבודתה בביה"ס למרות שהחליטה שלא להמשיך שם בשנה"ל הבאה, אך מראשית חודש מאי מנע ממנה ב' לעבוד אחרי שנעל את חדרה בביה"ס.

ב' טוען שכבר חדשיים קודם הודיעה לו גב' ג' בשיחה שקיימו בעל פה שהיא מתפטרת והוא קבל את פיטוריה במקום, ולכן לא מגיע לה מאז משכורת. גב' ג' מכחישה שאמרה שהיא מתפטרת. אמנם היתה להם שיחה בסביבות חודש אדר שאז בקש ממנה ב' לערוך את הרישום לשנה"ל הבאה, וגב' ג' השיבה לו שלא תעשה את הרישום בגלל הטענות שיהיו לה על דרכו החינוכית של ב', אך לא היתה זו "התפטרות מתפקידה כמנהלת" משום שהרישום לא היה מעולם חלק מתפקידה. בדיון אחר בבית הדין אמרה ג' שהשתמשה במילה "התפטרות" בויכוח שהיה לה עם ב' בענין מרות הרבנים, אך למעשה לא התפטרה. ב' טוען שיש לו עדויות - של כמה נשים - שג' דברה נגדו ונגד הסמינר.

פסק דין

תביעתו של ב' על הוצאת ש"ר תידון בבית הדין רק לאחר שיביא על כך עדים. תביעתו בנין הפסדים של תקציבים ממשלתיים, נדחית. מתקבלת תביעתה של ג' לשלם לה משכורות עבור החדשים אפריל, מאי ויוני.

(-) שמואל חיים דומב

(-) יהושע ווייס

(-) אברהם דוב לוי, אב"ד

השאלות לדיון

- א. פנה לערכאות ועם תחילת הדיון שם חזר ופנה לבית הדין, האם נזקקין לו.
- ב. נתבע שהלך אחר התובע לערכאות והוציא הוצאות.
- ג. עמותה המנהלת ביה"ס.

- ד. עובד שאינו מציית להוראות המעביד.
ה. שליחת תלמידים למוסד לימודים חדש שעלול לרוקן ולסגור את הראשון.
ו. פיטורי עובד על רקע חילוקי דעות בשאלות חינוכיות.
ז. הודעת פיטורין בע"פ.
ח. מעביד שמונע מהעובד לעבוד.
ט. הוצאת ש"ר על נושא משרה ציבורית המזיקה לו גם ממונית.
י. שכיר שהזיק ע"י גרמא.
יא. הפסיד לחבירו תקציבים ממשלתיים עפ"י הוראת רבו.

תשובה

- א. ע"י פס"ד ירושלים כרך ז עמ' רנו צסס שו"ת מהרי"ל דיסקין ספקות ופסקים (צסוף חלק הפסקים) סי' כ שאם רק הזמין אותו לדין הערכאות וחזר בו, נזקקין לו, וכ"כ בספר פנים צמשפט אות ד צסס שמש לדקה דף לג, וע"י צמה שלי"ו "ואלה המשפטים" סי' ז אות יז, ו"סדר הדין" (דרצמדיקר) עמ' תלג הערה קעה, ויש שכתבו עוד יותר שאף אם זכה התובע צדינס וחוזר ומצקש לדון צדיני ישראל שומעין לו, ע"י שו"ת אהל יהושע ח"צ סי' לו, וצמה שלי"ו "המשפט וישראל" עמ' 144 הערה 33.
ב. פסק צשו"ע סי' יד סע"י ה צדעה ראשונה: אם היה מסרב לצוא לצ"ד והולך התובע להוליא הולאות לכופו לירד לדין, חייב לפרוע לו כל הולאותיו שהוליא, והוסף הרמ"א: משעה שנעשה סרבן, ועוד פסק הרמ"א שם דאם הולך להוליא עליו הולאות לכופו ע"י ערכאות של עכו"ם חייב לשלם לו, וכתב צלבוש שם סע"י ד שחייב גם בהולאות שכירת מלינים מדינא דגרמי, וכ"כ בהגר"א שם ס"ק ל שהוא מדין גרמי וכדעת הרי"צ"א דצדצר השכחה קנסינן, עיי"ש, אך דצר זה עלמו תלוי צמחלוקת ראשונים, וכמו שהציא המחבר דעת יש מי שאומר דאפילו אם תבעו בערכאות והוליא הולאות צדיינים וטוענים אע"פ שמתוך סירובו הולך להוליכו בערכאות אין הנתבע חייב לשלם הולאותיו. וע"י תשצ"ן ח"ג סי' קסה.
וצ"משפטי שלמה" ח"א סי' יז פסק עפ"י הרמ"א צשו"ע סי' שפח סע"י ה צסס מהר"ם מרוטנבורג דאם היה מריצה צין שני צע"ד ומסר האחד דינו לערכאות חייב התובע לשלם כל ההיזק שהיה להנתבע צזה, ואף שהרמ"א הציא שיש מי שחולק צזה כיון שלא נתכוין להזיק רק להליל את שלו, מ"מ הש"ך הכריע כמהר"מ ושכן פסק צאגודה וד"מ ומהרש"ל. וכ"פ צנאות דשא סי' נצ. וע"י שו"ת מהרי"ל דיסקין קונטרס ספיקות ופסקים סי' יז, וצמקורות שהוצאו צ"סדר הדין" דרצמדיקר עמ' תפג, ו"אלה המשפטים" עמ' סט, ו"סדר הדין צצתי הדין הרצנייס" ח"ג עמ' 1218, ו"דיני ישראל" כרך י-יא עמ' רסו ואילך.
וע"י פס"ד ירושלים כרך ז עמ' יח שאם תבע התובע את הנתבע צביעה שהוגדרה כקנטרנית, והנתבע

תבע הולאות הדיון, נכתב צפס"ד (לפי הוראת הגרש"א ז"ל) שהתובע חייב לז"ש להחזיר לנתבע את הולאות הדיון שהוליא, והוצאו שם דברי הפד"ר כרך ג עמ' 19 עפ"י שו"ע סי' יד שאם התובע בא בעלילות דברים בעלמא, על המפסיד דין לשאת בהולאות המשפט ובכלל זה גם שכר עו"ד.

ובנידון דידן טען צ' שקודם שפנה לביהמ"ש כתב לגב' ג' שתבוא אתו לד"ת והיא לא השיבה ע"ז כלל, אמנם לב' לא היה היתר צי"ד לתבוע בערכאות, מ"מ אחרי שבקש מהגב' ג' לדון בד"ת והיא לא השיבה לו אפשר שבמקרה כזה אין לה זכות לתבוע הולאות, שהרי כתב צשו"ת מהרש"ם ח"א סי' פט שדין הנתבע בדין התובע וטעם אחד לשניהם, שכשם שבתובע אנו אומרים שקבל עליו את דין המלך כך גם בנתבע, ועיי' בהשמטות שם שהביא ממרה"ל לינן סי' ל, ועיי' במפתחות לשו"ת מהרש"ם מה שהביא מתלמידי החת"ס.

אמנם צשו"ת כנסת יחזקאל סי' לו, הוצא באמרי צינה סי' כז ומטה שמעון סי' כו הגה"ט אות ד, כתב שדוקא כשהתובע הולך לערכאות לריך רשות צי"ד משא"כ כשהנתבע הולך לשם כדי לבטל את אשר עשה השני, ואז יכול לתבוע את התובע בד"ת, עיי' פס"ד ירושלים כרך א עמ' כח, וכ"כ צשו"ת ברכת יוסף חו"מ סי' כג. ונראה דהכנסת יחזקאל סובר שהטעם שאין דנין את מי שפנה לערכאות הוא משום מיגדר מילתא וקנסא, וזה לא שייך בנתבע.

ג. עיי' "ירחי כלה - פוניצו" סוכה כרך א עמ' תקס: דין ישיבה קדושה לתלמידים הרשומה כעמותה, כבר פסקו גדולי הפוסקים בדורנו שהיא איננה מוסד פרטי של מי שהוא אלא נחלת הליבור, והנהלה המנהלת אותה דינם כגזברים ואפוטרופסים על ההקדש, והחלטותיהם צרות תוקף הלכתי לכל דבר, מכיון שנכסי העמותה הינם הקדש ואינם כספים פרטיים, וכל מוסד של הקדש אינו נחלת הפרט אלא נחלת הליבור. הגבאי משמש כגזבר בנכסי הקדש. וע"כ ראש ישיבה לבדו אינו מוסמך לתת מנכסי העמותה בלי החלטת העמותה (על תוקפה ההלכתי של עמותה, עיי' "ירושא וחזקה בשררה" סי' צ), ורק לאסיפה הכללית של העמותה יש תוקף חוקי והלכתי. גם כשמייסד העמותה הצטיח את שליטתו בעמותה עיי' מינוי חברים הסרים למרותו, אין זה מהווה הוכחה על היותה של העמותה פיקטיבית, שהרי לפי החוק ראשי מייסד העמותה להצטיח את שליטתו בעמותה אם יקבע בתקנון של מייסד העמותה יש יותר מקול אחד עד כדי ילירת רוב שאינו מאפשר קבלת החלטה בניגוד לעמדתו (לשון סי' דיני עמותות בישראל" לדי פרנקל עמ' 114), וכי יעלה על הדעת לומר שאם הצטיח המייסד את שליטתו בעמותה, העמותה שייסד היא פיקטיבית? הוא הדין כשזירף לו אנשים הסרים למרותו. כך גם אם התקבלו החלטות בעמותה בדרך של החתמת כל חברי העמותה במקום כינוס אסיפה כללית, אין זה מצביע על היותה של העמותה עמותה פיקטיבית, שהרי חוק העמותות מאפשר לעמותה לקבוע בתקנונה כי במקום לכנס אסיפה כללית ניתן לקבל החלטות בדרך של החתמת כל חברי העמותה, וסעיף 61 לתקנון המזוי לענין החלטות הועד, אינו דורש שהחלטת כל חברי הועד פה אחד תהיה חתומה בידי כל חברי הועד, כל

מה שהסעיף דורש הוא שהחלטה תתקבל פה אחד, כלומר, גם הסכמה צטלפון, שלא לדבר באמצעי תקשורת כתובים, גם אם אינם חתומים, מספקת (ס' "דיני עמותות בישראל" עמ' 132). ואם כן לא יתכן לומר שאם חתמו כל חברי העמותה או הועד על החלטות כתובות שהדבר מהווה הוכחה על היותה עמותה פיקטיבית. מקסימום ניתן לומר שלא נהגו כפי התקנון.

ועוד עיי' "ירחי כלה" שם (עמ' תקס): שכיון שהבעלות על נכסי הישיבה מסורה עפ"י החוק להנהלת העמותה, אין תוקף לחזקת תשמישין בנכסי הישיבה שניתנה ע"י ראש הישיבה מבלי לקבל את הסכמת העמותה, וכמו שביאר בפד"ר כרך יח עמ' 33 שחברי עמותה של ישיבה הם גם אפוטרופסים וגם שותפים, וכאשר יש שני שותפים אין למעשה האחד כל ערך, וה"ה בשני אפוטרופסים, ולכן אין כל ערך אם כל אלה שיש לקבל הסכמתם למכירת כל נכס של העמותה אינם חתומים עליו, וגם דין סיטומתא לא שייך כאן. גם עפ"י חוק העמותות הוא כך שצטלפון הקמת העמותה נמלאת התאגדות שהיא למעשה חוזה, ומכח ההוראה בסעיף 9 לחוק העמותות דינו של תקנון העמותה כדין חוזה שצין העמותה לצין חזריה. וראה ס' "משפט לדק" ח"ג עמ' 491 שרישום העמותה צראויות נחשב מלד המנהג כקנין ליאור התחייבות לעסוק מכאן ולהבא. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ח עמ' רסא.

ד. בגמ' ז"מ עח א אמר ר' מאיר כל המעביר על דעת של צעה"צ נקרא גזלן, ועיי' ריטב"א החדשים שם ואפילו במידי דליכא קפידא גמורה ולא פשיעה גמורה. וצתנא דבי אליהו סוף פט"ו: פועל שקבל מלאכתו של צעה"צ חוצה עליו לעשותה כמו שהיא חפץ של צעה"צ, ואם אינו עושה רלונו וחפלו של צעה"צ עליו הכתוב אומר ארור עושה מלאכת ה' רמיה.

צנידון דידן טוען צ' שהגצ' ג' היתה שכירה שלו, שהרי הוא שילם לה את המשכורת, וע"כ חוצתה היתה לציית להוראותיו ולצנע את הרישום לשנה"ל הצאה, ומשכרצה לציית רשאי היה לפטרה.

אך נראה שג' לודקת צטענתה שרישום התלמידות לא הוגדר כחלק מתפקידה כמנהלת, ולכן לא היתה זו מרידה צסמכותו.

ה. כתב צשו"ת אגרות משה ח"ג יו"ד סי' עה: צדצר התינוקות שצריך להוליכם ללמוד וטוב יותר לתינוקות לענין הלמד להוליכם לגייטסעד כי שם כל התינוקות צאים מהורים צני תורה ויראי ה', אצל כשיליכו הצני תורה ויראי ה' לגייטסעד יש לחוש שיתצטל לגמרי הת"ת והחדר מסאדער לאנד כי ישארו רק מעט ילדים. דעתי נוטה דעד שיהיה התינוק צן ז' שנה שהטירחא להוליכו למקום רחוק יותר גדול, כדאיתא צצ"צ כא א, ילמדו צסאדער לאנד, וגם אין ההפסד גדול לפניו כל כך כשלא ילמוד כל כך כמו צגיטסעד, ויקיימו צמה שאפשר תקנת ר' יהושע צן גמלא, אצל אחר ז' שנה שההפסד של התינוקות כשלא ילמדו היטב הוא גדול וגם הצורה לפני תינוקות של ז' שנה צצר יש להשפיע הרצה, יש להם להוליכם לגייטסעד ואין להם לוותר תועלת צניהם צשציל קיוס ת"ת וחדר צסעד לאנד. ע"כ.

ו. כתב צשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' עה: וע"ד השאלה צנוגע למורה ללימודי הקודש צציה"ס אם יש כח

להנהלת ציה"ס לסלק אותוממשרתו במקום שאין כאן מי שלומד עם התלמידים ביותר טוב רק שיש למנהל שיטה חינוכית אחרת מן המורה ואינו נח באופן שיטת הלימוד של המורה, והשאלה היא באופן שהמורה קבל המשרה על דעת שיסאר שם בצחינת לעולם, וגם הוא במקום שיהיה קשה להמורה למלא מלמדות אחרת באותו מקום רק ינטרך לעקור דירתו למקום אחר, והשיב שאין כאן טענות שהוא פושע בלימודיו וכו', רק שיש למנהל שיטה חינוכית אחרת, הדין עם צעה"ב וכו', בודאי כל מורה נכנס למשמרתו אדעתא דהכי לציית למנהל בעניני חינוך, ואף אם לא התנה בפירוש שתמא כפירוש דאל"כ בטל כח השלטון ויוכל לבוא לידי הפקרות בכל מוסד, ואם שיטה חינוכית של המנהל לא הוי שיטה דחוייה ושלא כהלכה בודאי מחוייב המורה לשנות שיטתו וזה צידו לשיטת המנהל, אבל בודאי אין לעשות דינא לנפשיה, ויש להליע הענין לפני צי"ד. ע"כ.

ובנידון דידן צי פיטר את ג' בלי להתיען צי"ד, ומאידיך, ג' פעלה לפי הוראות של גאצ"ד צ"ב.

ז. במרדכי צ"מ סי' שמו וצשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתעג וצש"ך סי' שלג ס"ק מז, הביאו תשובת מהר"ם (דפוס פראג סי' עז): ושאלת על מלמד שהתחיל ללמד וא"ל צעה"ב לך מעמדי איני חפץ בך, ונתרנה המלמד ושז חזר צו צעה"ב ורנה לעכצו והמלמד אמר מחלת לי השיעבוד ואיני רוצה ללמד לך יותר, נראה דלא נמחל שיעבודו באמירה בעלמא, וראיה מעבד עברי דאמרו בקדושין טז א דלא אזיל לנפשיה באמירה בעלמא, ה"ה בנידון זה דמדמי פועל לע"ע בפ"ק דצ"מ י א. ע"כ וועי' שו"ת הרדב"ז ח"א סי' פח ושו"ת מהרי"ט יו"ד סי' נ שהמהר"ם פסק כן דוקא במלמד דס"ל דהוי דבר האצד, ולא בכל פועל, אבל צש"ך שם כתב דה"ה בכל פועל. וכ"כ צשו"ת צנימין זאב סי' רכה. וכתב צשו"ת מהרשד"ם חו"מ סי' קיט דדוקא בע"פ אינו מועיל, אבל בכתיבה מהני. ועי' תוס' צ"מ נט א ד"ה דלא, ויצמות ע ב ד"ה אלמא, לענין ע"ע דרב שמחל על גרעונו בעל פה אין גרעונו מחול כיון דגופו קנוי לו לענין זה שצריך גט שחרור ואין יולא באמירה בעלמא.

אמנם הרדב"ז שם חולק על המהר"ם וס"ל דאפילו במלמד ואפילו לדעת האומרים דהוי דבר האצד, אם שכרו לעצמו וא"ל זיל, זכה בעצמו ושז אינו יכול לכופו ולא לשכור עליו, וכ"ש פועל דעלמא אפילו יש צו שצוה אם א"ל זיל הוי כאילו נשלם הזמן. וכן דעת הש"ך שם, וכנה"ג סי' שלד הגצ"י סעי' ט בדעת רי"ו מישרים נכ"ט סוף ח"ד. ופסק הרמ"א צשו"ע סי' שלג סעי' ח דמלמד שא"ל צעה"ב לך מעמדי ונתרנה המלמד, יוכל צעה"ב לחזור צו ולעכצו, דאינו יכול למחול שעבודו של נער, מיהו צשאר פועל אם א"ל צפני שנים לך מעמדי פטור בלא מחילה, וי"א אם א"ל דרך כעם שאינו פטור. וכתב הש"ך דצפני שנים לאו דוקא אלא ה"ה אם א"ל כך צינו לצינו ומודה בכך הוי מחילה, דלא איצרי סהדי אלא לשיקרא. ועי' נתה"מ ס"ק יח דמלמד אפילו בכתיבה לא מהני.

והנה עפ"י חוק חלים פיטורים גם צע"פ אך נהגו ליתן מכתב פיטורין (ראה דצ"ע נז 3139 סעיף 9 לפסק הדין, ו"סיוס יחסי עצודה" לוצלקי פרק 2 עמ' 12: העדר מכתב כזה עלול להקשות ראייתית על מי שטוען

לקיומם של הפיטוריס). ובנידון דידן נראה שז' לא הסתפק בפיטורין בע"פ ושלח לה פיטורין בכתב כפי שנהגו ברוב העולם, וע"כ לא חלו הפיטורין אלא מיום ששלח לה את המכתב, ועד אז נריך לשלם לה משכורת כאילו עצדה, וכן לשלם לה 30 יום נוספים של הודעה מוקדמת, כנהוג.

ח. ואע"פ שלמעשה נמנע מג' לעבוד מתחילת חודש אייר, לאחר שז' סגר את דלת חדרה במסמרים, הרי לא היה היתה הסיבה לאי עבודתה אלא ז', וע"כ דינה כמי שעצדה.

ט. בשו"ת תרומת הדשן סי' שז נשאל בראובן שהיה ש"ן בקהל אחד, בא שמעון והוליא עליו שם רע של ניאוף, וסילקוהו הקהל לראובן בשביל הולאת ש"ר של שמעון, ושכרו ש"ן אחר, ואח"כ נמלא וכתבר שדברי שמעון שקר הם וכזב ומחמת שנאה הוליא ש"ר על ראובן, והקהל לא רצו להחזיר את ראובן מפני שכבר שכרו אחר ולא יכולים לסלקו, וע"י כך הפסיד ראובן מחיתו כי לא מלא להשתכר במקום אחר, ותובע לשמעון דמי בושמו ודמי היוקו שקבל מהולאת הש"ר עליו. חייב שמעון לשלם או לאו. והשיב בתה"ד דמן הדין אין לחייב את שמעון לתת ממון לראובן בשל כך, דהאי גרמא בעלמא הוא וגרמא בניזקין פטור. וא"ת ע"כ דינא דגרמי הוא, יש לחלי' לפי שני החילוקים שכתב ר"י, האחד משום דלא מחוייב מדינא משום דינא דגרמי אלא כשהוא עלמו עושה ההיזק לממון חזירו, אבל בניד"ד שמעון לא הזיק כלום ממון של ראובן, וגם הוא לא ציטלו ממלאכתו אלא ע"י גרמות נסתלק ע"י אחרים, וכה"ג הוי גרמא בניזקין, השני, דאינו חייב אלא ח"כ ההיזק נעשה מיד בשעת המעשה של הגורם, כאן נמי ההיזק לא נעשה מיד, שלא סלקוהו הקהל לראובן מיד כששמעו הש"ר, מסתמא נתיעלו כבר מה לעשות עמו וכו'. וכ"ש לפירוש הרי"צ"א דמסיק דדינא דגרמי אינו אלא מדרבנן ובמילי דשכיח תקנו לחייב, ובמילי דלא שכיח פטרו הגורם. אמנם נראה דאע"ג דמדינא לא יתחייב שמעון כמו שציארת, מ"מ אם רצו הצי"ד וקנסו כדי לעשות גדר וסייג ולסכור פי דוברי שקר ומוציאי ש"ר, הרשות בידם כפי מה שנראה להם לורך לפי הענין, וכן משמע בתשובת הרא"ש, וכן ראוי לעשות. ע"כ. והוצא בשו"ת שו"מ מהד"ת ח"ד סי' קפ להלכה.

וכ"כ בשו"ת אהלי תם (ח"א של תומת ישרים) סי' קס כי אע"פ שמן הדין פטור מלשלם נזקו, מ"מ הדבר מסור לחכמים יודעי העתים לגדור פרלות, והרשות נתונה להם לקנום ולענוש לפי ראות עיניהם.

וכ"כ בשו"ת אבני לך א"ח סי' ה' דהגם שמצואר בחו"מ סי' א' שאין רשות לצי"ד בחו"ל לדון על בזיון, רק לנדות עד שיפייסנו, אבל בענין ש"ר על חזן ושו"צ אשר עי"ז הפסיד כל פרנסתו, ודאי יש חיוב על הצי"ד להכניס בזה.

והנה בעדים שהעידו שקר וחייבו ממון על פיהם נחלקו הראשונים אם חייבים מדינא דגרמי או לא, בדינא דגרמי להרמז"ן (מהד' יעקובזון אות נ) כתב שאם א"א להוליא מידו כגון נכרי ואלס, או הודו הם והוא לא הודה, חייבין לשלם שהרי גרמו לאבד ממונו של זה, וכ"כ נ"י ב"ק נו א' בשם הרא"ה דעדי שקר שהודו בשקרים חייבים אף בדיני אדם דהא גרמי הוא, וקיי"ל כמאן דדאין דינא דגרמי. וכ"כ רי"ו מישרים נ"ב

ח"ז, ושו"ת הרא"ש כלל נח סי' ו, וטור סי' מו בשמו, ומרדכי ז"ק סי' פ בשם ראבי"ה, ויש"ש ז"ק פ"ח סי' ה. ועיי' ש"ך סי' לח ס"ק א שהאריך להוכיח כדעות אלו. אבל ברמז"ס עדות פיי"ח ה"ח כתב שהעדים פטורים מלשלם, וכתב הרמז"ן מכות ו' ז בדעתו שפטורים אפילו אם שילם על ידו, וכ"כ הרמז"ן שם וטור סי' לח בשם הר"ח, אך עיי' ש"ך סי' לח ס"ק א שפ"י דעת הרמז"ס והר"ח דוקא כשלא שילם על ידו, ועיי' קלוה"ח שם ס"ק א שהקשה מהרמז"ן במכות הנ"ל. ובמחנ"א נז"מ סי' ו כתב בדעת תוס' ז"ק ק א דעדים המעידים שקר חייבין מדין מזיק ממש ואפילו באונס, אך בקלוה"ח סי' כה ס"ק ז כתב שעדים אינם חשופים מזיק ממש, אלא דעיי' דיבורם נפסד, וחשיב גרמי.

ואפשר, דאזתם שנחלקו בעדי שקר אם חייבים מדינא דגרמי או לא, יחלקו גם צמוליא ש"ר על חזירו והפסידו, לדעת הסוצרים שעדי שקר חשיבי גרמי, שעיי' דבורם נפסד, ה"ה צמוליא ש"ר, ועיי' בקלוה"ח סי' לח ס"ק ה ונתה"מ ס"ק ז, שמי שהעיד בשקר שנתנסך יינו של אחר אם כבר נפסד חייב לשלם מדינא דגרמי. אמנם לסוצרים שעדי שקר אינם חייבים מדינא דגרמי ה"ה צמוליא ש"ר. וכיון שלהלכה פסק הש"ך כהרמז"ן דעדי שקר חייבים מדינא דגרמי, ה"ה צמוליא ש"ר.

לפיכך אם יוכח צבית דין כטענת התובע שהנתבעת הוליאה עליו ש"ר והזיק אותו כפי שהוא טוען, יש לחייב את הנתבעת בסכום שווה ערך לנזקים שעשתה עד היום, אך כל עוד לא הוכחו הטענות צבי"ד, אין צית הדין דן בזה.

י. עיי' פס"ד ירושלים כרך ז עמ' ריח שמכיון שהנזק למקום העבודה מחמת איחורי העובד אינו ברור, שמי זה יודע בוודאות שהקונים שהיו אמורים להכנס לעסק באותן שעות היו אכן קונים לבסוף או יולאים כלעומת שזאו, ע"כ אין לחייב את העובד על כך שאינו אלא כגרמא, אלא שיש לעיין לפי הפוסקים המחייבים שכיר בגרמא, עיי' שו"ת מהרי"ט סי' קי ושער משפט סי' קעו ס"ק ד.

יא. תחילה יש לדון אם מניעת הרווח בשוגג, משום שעשה בהוראת רבו, האם דינו כשאר גרמא בשוגג. ועיי' הג"א ז"מ פ"ט סי' ג וש"ך סי' סא ס"ק י ואמרי בינה שו"ת סי' א דמצטל כיסו של חזירו גרע מגרמא בניזקין, ועיי' פס"ד ירושלים כרך ז עמ' סו בשם מרן הגרי"ש אלישיב ז"ל דמניעת הרווח גרעה משאר גרמא בניזקין שתפיסה לא תועיל בה, וא"כ י"ל שאין לחייב בה כשעשה עפ"י הוראת רבו (ובאמת גם שאר גרמא בשוגג כתבו בחזו"א ז"ק סי' ה אות ד ובמנחת פתים סי' שפה שפטור אף מדיני שמים, אלא שבחזו"א ז"ק סי' ז אות ז הקשה מ"ש משולח את הבעירה ציד חש"ו דשוגג הוא וחייב צד"ש).

וראיה לשאלה זו אפשר להציא מיעקב אבינו שהפסיד הברכות לעשיו לפי הוראת אמו.